ANNIKA DEVROE

ARCHEOLOGIE • BOUWHISTORIE

ARCHEOLOGIENOTA – PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

MECHELEN – LANGE NIEUWSTRAAT

A. DEVROE

APRIL 2019

COLOFON

Project

Archeologienota – Mechelen, Lange Nieuwstraat

Opdrachtgever

Kerkfabriek Onze-Lieve-Vrouweparochie
Onze-Lieve-Vrouwekerkhof 5
2800 Mechelen

Opdrachtnemer

Annika Devroe Archeologie & Bouwhistorie bvba
Lemmensstraat 34
2800 Mechelen
0472/59.31.41
annika.devroe@gmail.com
BE 0680.617.128

Erkende archeoloog: Annika Devroe, OE/ERK/Archeoloog/2015/00085

© 2019 Annika Devroe Archeologie & Bouwhistorie bvba

Annika Devroe Archeologie & Bouwhistorie bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd of aangepast worden, opgeslagen worden in een geautomatiseerd gegevensbestand, en/of openbaar gemaakt worden in enige vorm of wijze ook, elektronisch, mechanisch, door fotokopie of enige andere wijze, zonder voorafgaandelijk toestemming van de opdrachtgever.

INHOUD

Inhoud 0
1. Gemotiveerd advies 1
2. Programma van maatregelen voor een archeologische opgraving 2
2.1. Afbakening 2
2.2. Opgraving site met complexe verticale stratigrafie 3
2.2.1. Wetenschappelijke doelstellingen 3
2.2.2. Opgravingsstrategie, -methoden, -technieken 3
2.2.3. Criteria bereiken onderzoeksdoel 5
2.2.4. Niet uitvoeren onderzoekshandelingen 5
2.2.5. Schatting duur opgraving en kostenraming 5
2.2.6. Competenties 5
2.2.7. Bewaring archeologisch ensemble 6
3. Figurenlijst 6

1. GEMOTIVEERD ADVIES

Het projectgebied ligt in het centrum van Mechelen. Het projectgebied grenst in het zuiden aan de Lange Nieuwstraat, in het noorden aan het Onze-Lieve-Vrouwekerkhof, waar de Onze-Lieve-Vrouw-over-de-Dijlekerk gelegen is. Het projectgebied is deels bebouwd en bestaat deels uit een binnentuin. Ten noordoosten is de Dijle gelegen.

Het projectgebied ligt net buiten de eerste stadsomwalling, maar binnen de stadsomwalling uit de 13de-14de eeuw. Vermoedelijk werd het projectgebied vrij snel bebouwd, gezien de ligging net buiten de eerste stadsomwalling en nabij de Onze-Lieve-Vrouwekerk. In de 16de eeuw kwam de bebouwing in handen van het klooster van de Ziekelieden. Op basis van de archiefbronnen en stadsplannen kan men stellen dat aan het Onze-Lieve-Vrouwekerkhof een woning gelegen was en aan de Lange Nieuwstraat een achterhuis. Ertussen bevond zich een tuin met put. Sinds 1592 is het pand reeds in gebruik als pastorie. Het pand kende verschillende verbouwingen waarbij het achterhuis aan de Lange Nieuwstraat plaats maakte voor een langwerpig (bij)gebouw om in 1972 plaats te maken voor de huidige garages. Tijdens de graafwerken in 1972 vond men scherven van een kruikje uit de 14de-15de eeuw. Het is echter onduidelijk waar en hoe diep men heeft gegraven. Gezien de locatie van het projectgebied kan men in de zone van de geplande werken archeologische sporen verwachten en dit vanaf de 13de-14de eeuw. Aan de straatzijde, ter hoogte van de garages, kan men funderingen verwachten van oudere woningen terwijl men ter hoogte van de tuin sporen kan verwachten van beerputten, waterputten, afvalkuilen,… Het archeologisch potentieel wordt dan ook als hoog ingeschat.

Ter hoogte van het projectgebied zullen vier rijwoningen gerealiseerd worden met terras. De funderingen, kelder onder één van de woningen, nutsleidingen, septische putten en waterputten zullen de ondergrond verstoren. Afhankelijk van de reeds gebeurde verstoring in 1972 kunnen nog archeologische resten aangetroffen worden.

Gezien het archeologisch potentieel, de kenniswinst en de geplande werken is bijkomend archeologisch onderzoek nodig. Gezien de beperkte oppervlakte, de aanwezigheid van een CAI-locatie ter hoogte van het projectgebied en de locatie binnen de historische binnenstad wordt geen voorafgaand proefputtenonderzoek geadviseerd. Dergelijk onderzoek zou reeds een te grote zone verstoren en gezien het archeologisch potentieel en de kosten-batenanalyse wordt geen archeologisch vooronderzoek geadviseerd, maar meteen overgegaan tot een opgraving.

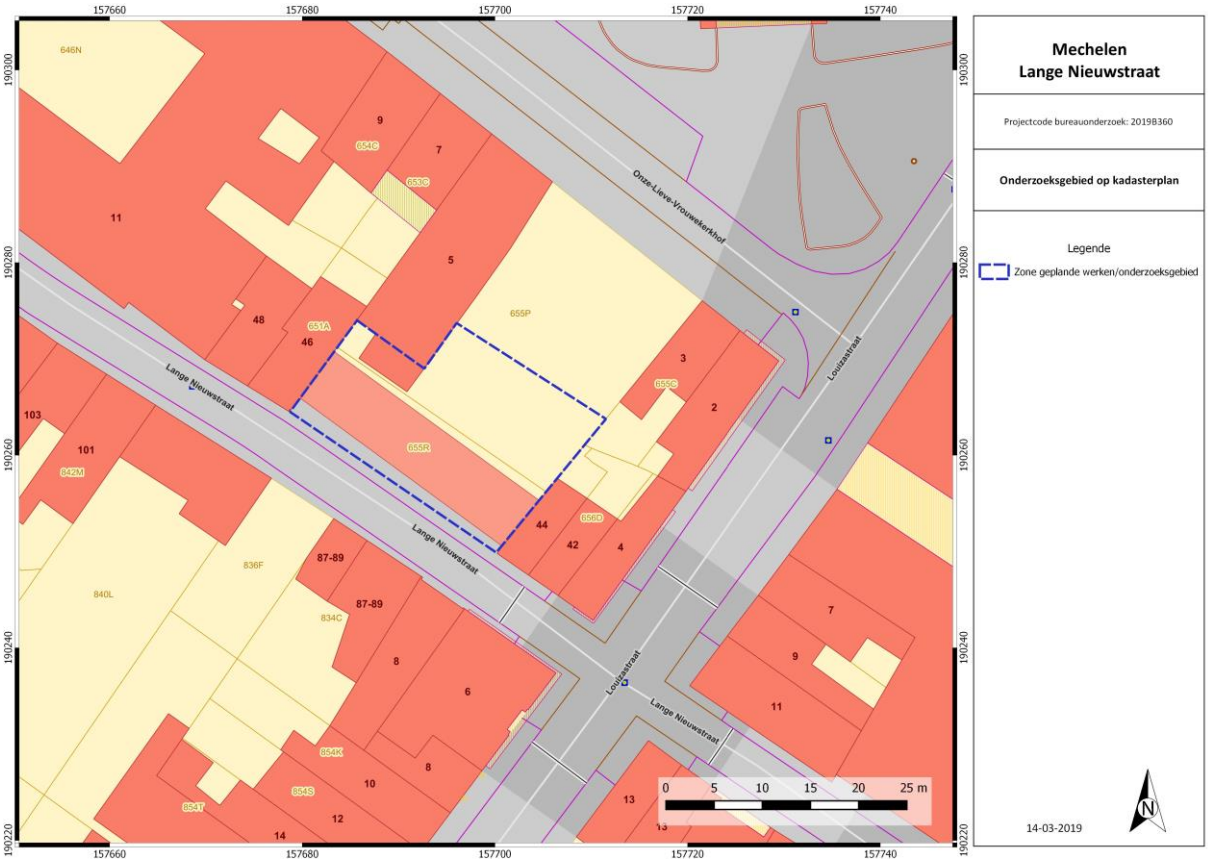
2. PROGRAMMA VAN MAATREGELEN VOOR EEN ARCHEOLOGISCHE OPGRAVING

2.1. AFBAKENING

Locatie: Provincie Antwerpen, Mechelen, Lange Nieuwstraat
Bounding box: punt 1 (NW) – X 157678,029 Y 190275,165
Punt 2 (ZO) – X 157719,849 Y 190249,805

Kadaster: Mechelen, afdeling 1, sectie D, percelen 655p (partim) en 655r

Oppervlakte geplande werken/ onderzoeksgebied: ca. 415 m²

Figuur 1: Kadasterkaart met aanduiding onderzoeksgebied. © Geopunt Vlaanderen s.d.

2.2. OPGRAVING SITE MET COMPLEXE VERTICALE STRATIGRAFIE

2.2.1. WETENSCHAPPELIJKE DOELSTELLINGEN

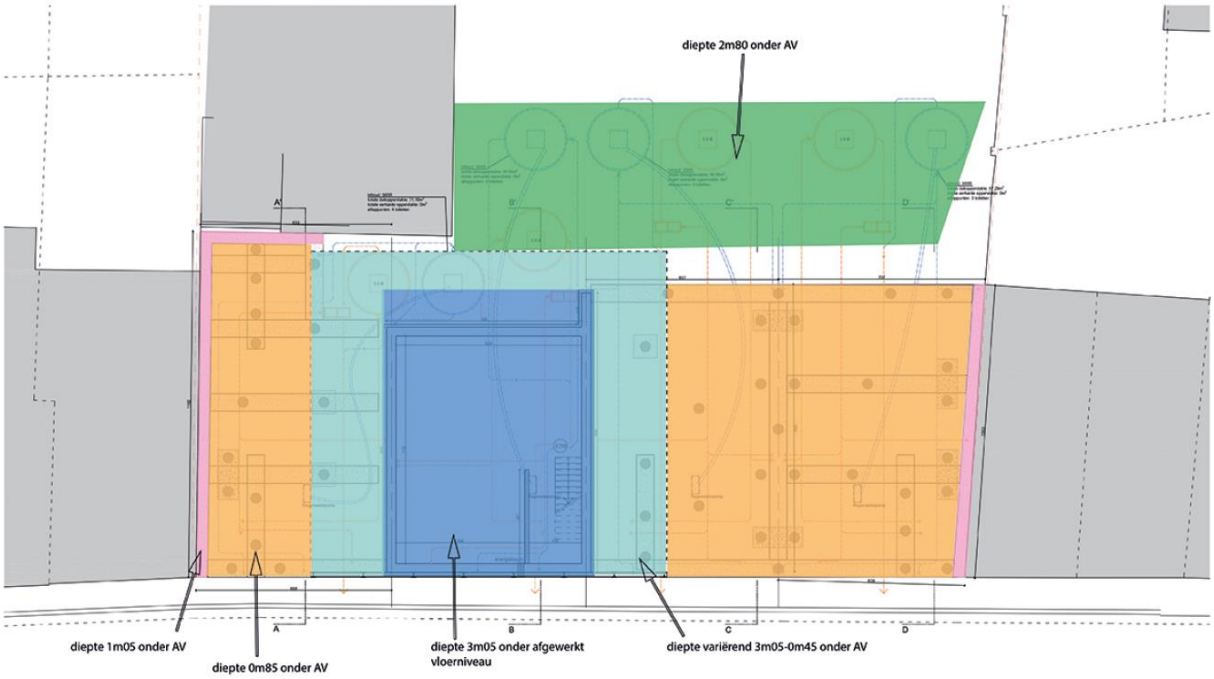
Het doel van het onderzoek is het vervolledigen van de kennis van het perceel met betrekking tot de historische bewoning in relatie tot de stadsontwikkeling. Ook eventuele protohistorische bewoning en begraving kan meer kennis opleveren.

Hierbij moeten volgende onderzoeksvragen beantwoord worden:

- Vanaf wanneer kwam het terrein in gebruik? Welke sporen zijn hiervan terug te vinden en op welke diepte?
- Hoe zag het terrein (reliëf, landschap,…) eruit voordat het bewoonbaar werd gemaakt?
- Wat is de aard, omvang, datering en bewaringstoestand van de aangetroffen archeologische resten?
- Kunnen er structuren aangeduid worden? Wat is hun onderlinge samenhang?
- Zijn er sporen die duiden op de aanwezigheid van ambachtelijke activiteiten?
- Levert het organische en anorganische vondstmateriaal nieuwe inzichten inzake ontstaans- en bewoningsgeschiedenis van de site, eventueel ook over de materiële cultuur?
- Hoe gebeurde de evolutie van het terrein?
- Hoe kaderen de resultaten van dit onderzoek binnen onze kennis van de geschiedenis van Mechelen?
- In hoeverre verstoorde de recentere bebouwing (garages) het archeologisch erfgoed?

2.2.2. OPGRAVINGSSTRATEGIE, -METHODEN, -TECHNIEKEN

Ter hoogte van de geplande werken wordt een opgraving voorzien. Voorafgaand deze opgraving worden de garages en het bijgebouw afgebroken tot net onder de vloerplaat. De aanwezige boom wordt tot het maaiveld gekapt, de stronk blijft zitten. Hierna volgt de opgraving. Het gaat hierbij om een site met complexe stratigrafie. De bepalingen uit de desbetreffende hoofdstukken van de Code van Goede Praktijk zijn van toepassing. De afgraving gebeurt door een graafmachine met platte bak of manueel. Op aangeven van de veldwerkleider legt deze het vlak aan op de archeologisch relevante niveaus. Aangezien geen vooronderzoek uitgevoerd werd is het moeilijk te bepalen hoeveel archeologische niveaus aanwezig zullen zijn. Men kan gemiddeld uitgaan van 3 archeologische niveaus. Het onderzoeksgebied wordt door middel van verschillende werkputten opgegraven. Men legt de werkputten aan tot de uiteindelijke verstoringsdiepte, inclusief buffer van 50 cm. Om de uitvoering praktisch te houden wordt per werkput uitgegaan van de diepste toekomstige verstoringsdiepte (en wordt dus niet per element een andere diepte aangehouden) (zie plan afbraak en geplande werken in bijlage Verslag van resultaten en plan verstoringsdiepte (excl. buffer) in bijlage Programma van Maatregelen). De archeologische niveaus worden geregistreerd volgens de Code van Goede Praktijk. Verspreid over het terrein worden enkele referentieprofielen aangelegd.

Figuur 2: Plan met aanduiding toekomstige verstoringsdieptes.

Sporen worden manueel gecoupeerd met uitzondering van relatief vondstarme, omvangrijke sporen (bvb insteek van waterputten, beerputten) of het verdiepen/afwerken van grote greppelstructuren. Indien machinaal verdiept wordt gebeurt dit onder begeleiding en in lagen van maximaal 5 cm.

Er dient geen bronbemaling voorzien te worden tenzij dit noodzakelijk is om een veilig en kwalitatief onderzoek van diepe grondsporen, die reiken tot onder het grondwaterniveau, te garanderen. Om hierover uitsluitsel te krijgen wordt de diepte met een boor bepaald.

Alle vondsten die worden aangetroffen tijdens het aanleggen van het vlak, het opschaven, couperen en afwerken van sporen worden geregistreerd en verzameld. Een uitzondering hierop vormen vondsten uit sporen met een duidelijk recente oorsprong waarbij het volstaat het aangetroffen materiaal te beschrijven.

Staalname gebeurt volgens de Code van Goede Praktijk. In deze fase kan nog niet met alle zekerheid aangeduid worden welke staalnames mogelijk en relevant zullen zijn. Voor de landschappelijke vraagstellingen kunnen geologisch materiaal, pollen, zaden en vruchten, hout en ander vegetatief plantenmateriaal,… interessant zijn. Voor de culturele vraagstellingen kunnen dierlijke resten, plantkundige resten… interessant zijn. Naar dateringsdoeleinden toe kan staalname gebeuren in functie van C14, mortelanalyse of dendrochronologie. Indien tijdens het veldwerk blijkt dat er onzekerheid is over de uitvoering van bepaalde staalnames zal de betrokken specialist hierbij betrokken worden.

Met betrekking tot conservatie worden geen specifieke handelingen of vereisten voorzien tijdens het veldwerk. Er worden specifieke maatregelen getroffen bij het aantreffen van hout, leder, metaal of glas. Indien nodig wordt een conservator geraadpleegd.

Na beëindigen van het veldwerk wordt een archeologierapport opgesteld, dat de erkende archeoloog indient bij het agentschap. Na het assessment en de verwerking stelt hij vervolgens, binnen de decretaal bepaalde termijn, een eindverslag op, dat hij eveneens indient bij het agentschap.

2.2.3. CRITERIA BEREIKEN ONDERZOEKSDOEL

De archeologische opgraving wordt als succesvol beschouwd indien alle waargenomen archeologische entiteiten op een wetenschappelijke wijze onderzocht zijn, er een beargumenteerd antwoord op de onderzoeksvragen geformuleerd kan worden en het eindrapport wordt opgeleverd.

2.2.4. NIET UITVOEREN ONDERZOEKSHANDELINGEN

In principe worden alle onderzoekshandelingen uitgevoerd zoals voorgeschreven in de Code van Goede Praktijk V3 en de bijkomende bepalingen in het *programma van maatregelen*. Afwijkingen hierop worden beschreven en verantwoord in het archeologierapport.

2.2.5. SCHATTING DUUR OPGRAVING EN KOSTENRAMING

Voor de opgraving wordt een schatting gemaakt van 3 archeologische niveaus. De geschatte duur wordt geraamd op 16 werkdagen. Aangezien niet duidelijk is hoeveel archeologische niveaus aanwezig zijn kan deze duur in uitvoering verschillen. Er wordt gestart met een team, bestaande uit een veldwerkleider, archeoloog-assistent en 1 archeoloog. Indien veel sporen aanwezig zijn, wordt het team uitgebreid met 1 à 2 archeologen. Deze staan onder de autoriteit van een erkende archeoloog. Er wordt ook 1 aardkundige voorzien. Voor de assessment en rapportering worden de erkende archeoloog, veldwerkleider en één archeoloog ingezet. Waar nodig wordt een materiaaldeskundige, natuurwetenschapper en conservator ingezet.
Voor natuurwetenschappelijk onderzoek van de staalnames, evenals voor conservatie wordt een stelpost voorzien. Voor het natuurwetenschappelijk onderzoek wordt ca. 20% van de totaalprijs voorzien als stelpost.
De kosten voor de kraan en de werfinfrastructuur maken geen deel uit van de archeologische kostprijs. Alle prijzen zijn exclusief BTW.

- Veldwerk 21.500 euro
- Assessment, verwerking & rapportage 16.000 euro
- Conservatie 4.000 euro
- Natuurwetenschappelijk onderzoek 7.500 euro

De werkelijke kostprijs kan afwijken van de kostenraming. De raming is enkel indicatief.

2.2.6. COMPETENTIES

Dit onderzoek gebeurt onder autoriteit van een erkende archeoloog.

Voor de opgraving worden volgende uitvoerders voorzien:

- Veldwerkleider: Hij/zij heeft ervaring met het opgraven van sites met complexe verticale stratigrafie. De veldwerkleider dient over minstens 60 werkdagen opgravingservaring in stadscontexten uit de middeleeuwse of post-middeleeuwse periode te beschikken.
- Archeoloog-assistent: Hij/zij heeft minstens 30 werkdagen opgravingservaring met het opgraven van sites met complexe verticale stratigrafie.
- Archeoloog: Hij/zij heeft een diploma archeologie zonder specifieke ervaringsvereisten. Eén archeoloog is vertrouwd met het opmeten van sporen.

- Aardkundige: De aardkundige staat in voor het onderzoeken, registreren en interpreteren van de aardkundige aspecten van het archeologisch onderzoek. Hij/zij heeft minstens 5 projecten uitgevoerd in stadscontexten. De aardkundige rapporteert en overlegt met de veldwerkleider.
- De conservator (geen specifieke vereisten), natuurwetenschapper (kennis met betrekking tot datering, herkomst, ontstaanswijze en gebruik van archeologische artefacten) en materiaaldeskundige (ervaring met materiaal uit de middeleeuwen en postmiddeleeuwen) worden wanneer nodig aangewend bij het veldwerk. Deze zullen voornamelijk bij assessment en verwerking nodig zijn, maar waar tijdens het veldwerk vragen rijzen in verband met conservatiebehandelingen, staalname,… kunnen deze hun kennis aanwenden en richtlijnen leveren. Ze rapporteren en overleggen steeds met de veldwerkleider.

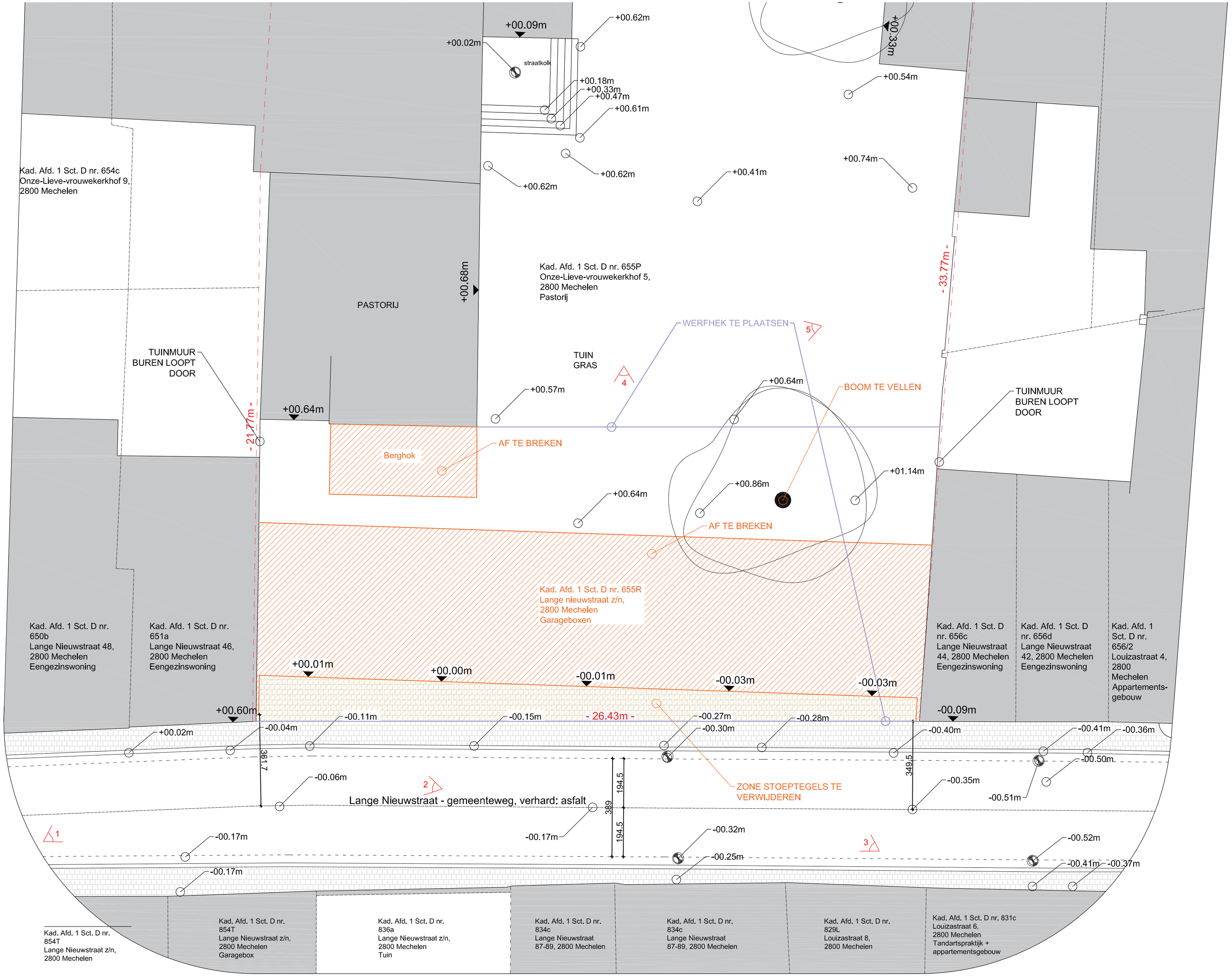
2.2.7. BEWARING ARCHEOLOGISCH ENSEMBLE

Het opgravingsarchief (data en vondsten) is eigendom van de opdrachtgever. Deze dient het archeologisch ensemble te vrijwaren voor schade van eender welke aard. Voor de langdurige bewaring van de vondsten dienen eenvoudige gecontroleerde omstandigheden te volstaan (beperkte en geleidelijke schommelingen in temperatuur en luchtvochtigheid). Indien bijkomende maatregelen noodzakelijk blijken nadat het assessment van de vondsten is uitgevoerd zullen deze in het archeologierapport gespecifieerd worden. De opdrachtgever kan wel besluiten om het archeologisch ensemble over te dragen aan een erkend erfgoeddepot.

3. FIGURENLIJST

Figuur 1: Kadasterkaart met aanduiding onderzoeksgebied. © Geopunt Vlaanderen s.d. 2

Figuur 2: Plan met aanduiding toekomstige verstoringsdieptes. 4

0 m 1 m 2 m 5 m

Maatvoering in meter, tenzij anders vermeld.

07 /06

GEMEENTE MECHELEN
Onze-Lieve-Vrouwekerkhof 5 & Lange Nieuwstraat z/n, 2800 MECHELEN
Kad.: Afd.1, Sectie D, nr. 655P & 655R

20/02/2019

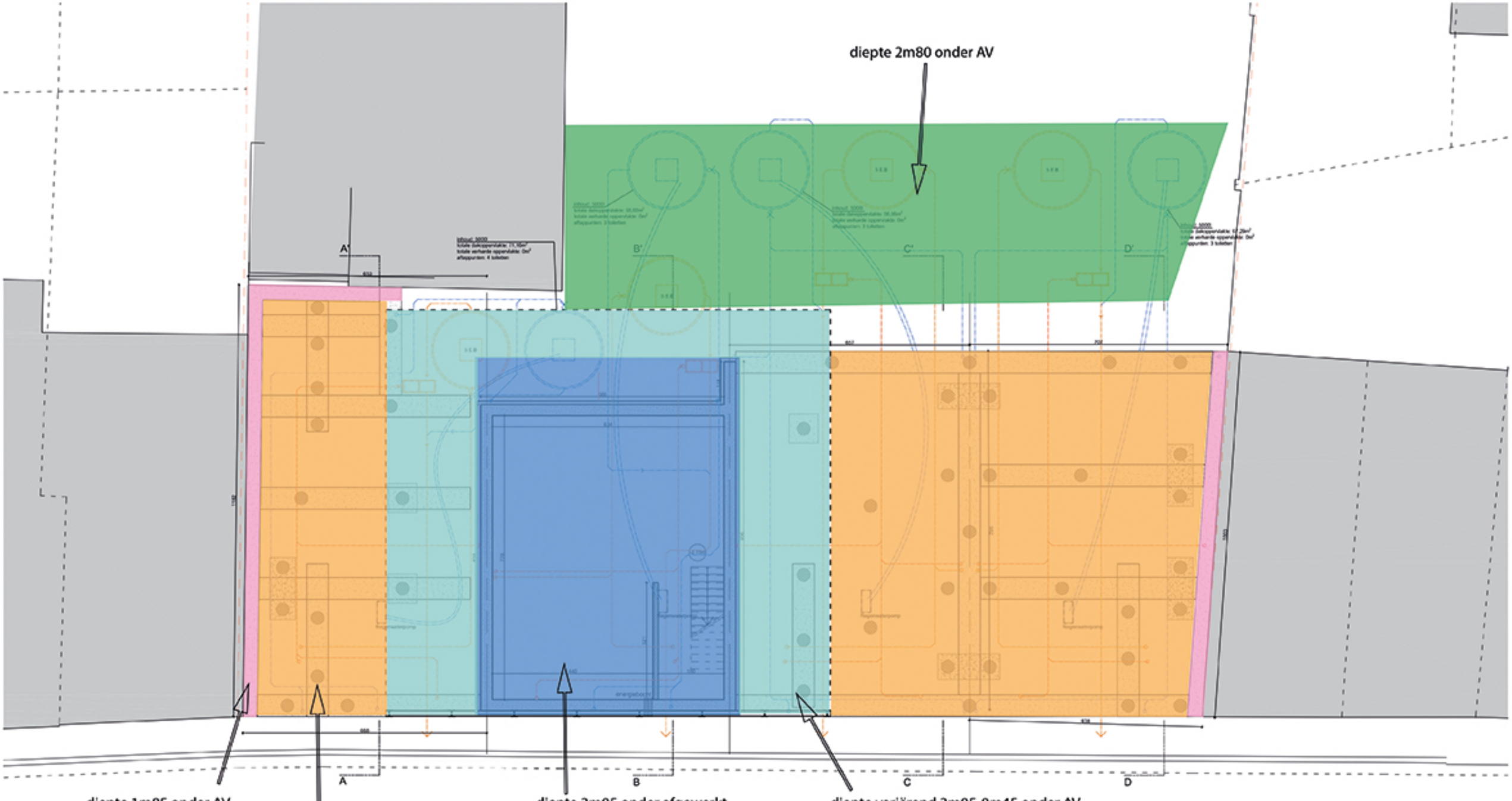
AANBESTEDING

AFBRAAKPLAN

1/100

BOUWHEER: KERKFABRIEK LIEVE-VROUWEPAROCHIE

ARCHITECT: HASA-architecten, bvba
Kapellekensweg 5, 2812 MUIZEN
tel: 015 / 61.13.06 - fax: 015 / 62.13.36

0 m 1 m 2 m 5 m

Maatvoering in centimeter, tenzij anders vermeld.

01/06

GEMEENTE MECHELEN
Onze-Lieve-Vrouwekerkhof 5 & Lange Nieuwstraat z/n, 2800 MECHELEN
Kad.: Afd.1, Sectie D, nr. 655P & 655R

09/04/2019

AANBESTEDING

PLAN FUNDERING & KELDER

1/100

BOUWHEER: KERKFABRIEK LIEVE-VROUWEPAROCHIE
ARCHITECT: HASA-architecten, bvba
Kapellekenweg 5, 2812 MUIZEN
tel: 015 / 61.13.06 - fax: 015 / 62.13.36